



DYSLEXIA A VÝVINOVÁ JAZYKOVÁ PORUCHA – ROVNAKÉ ALEBO ROZDIELNE PORUCHY?

Sú vývinová jazyková porucha v školskom veku a dyslexia identické poruchy?

Čo majú vývinová jazyková porucha a dyslexia spoločné a čo odlišné?

Prečo by mal žiak s ťažkosťami v učení vyšetriť aj logopéd?

Stačia žiakom s vývinovou jazykovou poruchou rovnaké podporné opatrenia ako deťom s dyslexiou?

Sú vývinová jazyková porucha v školskom veku a dyslexia identické poruchy?

Nie, nie sú rovnaké a preto je ich nutné jasne rozlíšiť. Ako deti s dyslexiou, tak aj deti s vývinovou jazykovou poruchou majú ťažkosti v učení, ale ich primárna príčina je rozdielna, preto i podporné opatrenia musia byť odlišné. Kompetentne ich dokáže rozlíšiť len logopéd.

DYSLEXIA

je vývinová porucha učenia, ktorá je vrodená. Mozog dieťaťa s dyslexiou pracuje odlišne. Navonok sa prejavuje ťažkosťami v učení sa čítať a písať pravopisne správne. Typicky si deti s dyslexiou osvojujú čítanie veľmi zdĺhavo a s veľkou námahou, a to napriek zvýšenému úsiliu školy, dieťaťa i rodiny. Tieto ťažkosti sú evidentné i v písaní, dieťa má problém zapamätať si tvary písmen, pri písaní ich vynecháva, pridáva či zamieňa.

Napriek tomu, že sa teoreticky naučí pravopisné pravidlá, nevie ich pri písaní správne používať. Za týmito ťažkosťami stojí fonologický deficit, obmedzená rýchlosť spracovania vizuálnych podnetov a limitovaná pracovná pamäť. Dieťa s dyslexiou nerado číta, píše a učí sa, pretože aj napriek enormnej snahe, mu to neprináša želaný výsledok. V populácii sa podľa Európskej asociácie dyslexie vyskytuje v 9 – 12 %.

VÝVINOVÁ JAZYKOVÁ PORUCHA

(starší termín – špecificky narušený vývin reči či vývinová dysfázia) je narušená komunikačná schopnosť, je vrodená a multifaktoriálne podmienená. Na základe vedeckých výskumov už vieme, že zasahuje odlišné oblasti mozgu ako dyslexia, čo je aj neurobiologický dôkaz o tom, že ide o rozdielne poruchy. Deti s vývinovou jazykovou poruchou majú ťažkosti v porozumení hovorenej reči, ale i v produkcii reči.

V hovorenej reči sa môžu prejavovať artikulačné a fonologické ťažkosti, slovná zásoba môže byť obmedzená a gramatická stránka reči narušená. Tieto deti tvoria kratšie vety a majú ťažkosti v produkcii i porozumení naratívnych (rozprávačských) schopností. Dieťa v škole nemá primárne ťažkosti s osvojením si techniky čítania, problém má s porozumením čítanému, s písomným vyjadrovaním a často sa ťažkosti v hovorenej reči odzrkadľujú v písomnom prejave. V populácii sa podľa Národného inštitútu sluchových a iných komunikačných porúch v USA (NIDCD) vyskytuje približne 7 %.

DYSLEXIA A VÝVINOVÁ JAZYKOVÁ PORUCHA SA MÔŽU VYSKYTOVAŤ U DETÍ V ŠKOLSKOM VEKU I SPOLOČNE, AKO DVE SAMOSTATNÉ DIAGNÓZY. PŘIBLIŽNE U 50 % DETÍ S VÝVINOVOU JAZYKOVOU PORUCHOU SA V ŠKOLSKOM VEKU PREJAVÍ I DYSLEXIA.

Čo majú vývinová jazyková porucha a dyslexia spoločné a čo odlišné?

Pri vývinovej jazykovej poruche i dyslexii si deti nestíhajú osvojiť predpísané učivo takým tempom ako ich rovesníci. Často budujú svoje vedomosti na neosvojených poznatkoch z dôvodu jazykových a gramotnostných ťažkostí. Pri vývinovej jazykovej poruche deti obvykle nerozumejú zložitejším pokynom učiteľov, nerozumejú zadaniam v pracovných zošitoch, majú problémy so slovnými úlohami v matematike, nedokážu prerozprávať prečítané či porozumieť bežným slovám v textoch, a to napriek tomu, že techniku čítania zvládnu. Rovnako sa necítia dobre v rovesníckej skupine, pretože nie vždy dostatočne rozumejú, o čom sa spolužiaci rozprávajú a ani nevedia vyjadriť veku primerane svoje myšlienky. Deti s dyslexiou môžu byť pomalé a/alebo nepresné pri čítaní i písaní, čo sťažuje ich proces učenia, napriek tomu, že primárne nemusia mať jazykové ťažkosti.

Aj deti s dyslexiou a aj deti s vývinovou jazykovou poruchou majú ťažkosti s učením. U oboch skupín detí sa môže prejavovať nechuť k učeniu, čítaniu, písaniu a odmietanie školských povinností. Napriek tomu, že zdanlivo ide o identické ťažkosti, nejde o totožné diagnózy a preto je nutné ich v školskej praxi rozlíšiť, aby dieťa dostalo adresnú a individualizovanú pomoc.

Často bývajú skryté jazykové a/alebo gramotnostné ťažkosti dospelými nesprávne interpretované ako problémové správanie. Napríklad dieťa, ktoré si uvedomuje svoje ťažkosti pri hovorení, sa môže vyhýbať sociálnym kontaktom s rovesníkmi, čo môže viesť k tomu, že si ostatní budú myslieť, že je hanblivé, introvertné, príp. sociálne neprispôsobivé. Dieťa môže pôsobiť, že neposlúcha alebo ignoruje dospelého, pretože nedostatočne rozumie verbálne prezentovaným pokynom. Dieťa, ktoré nerado číta, môže sa vyhýbať čítaniu, školským povinnostiam, unikať z týchto situácií a vyhovárať sa, pretože ho tieto aktivity frustrujú, čo sa môže javiť ako lenivosť či nezáujem dieťaťa.



Prečo by mal žiak s ťažkosťami v učení vyšetriť aj logopéd?

Ak má dieťa ťažkosti v učení, odporúča sa, aby okrem psychologickú diagnostiku absolvoval aj špeciálno-pedagogické vyšetrenie za účelom posúdenia čitateľských a pravopisných schopností. Izolované hodnotenie iba čítania a písania, bez posúdenia jazykových schopností nesie v sebe nebezpečenstvo, že deti s vývinovou jazykovou poruchou budú nesprávne diagnostikované ako deti s dyslexiou a nedostanú vhodné podporné opatrenia. Iba logopéd dokáže kompetentne posúdiť jazykové schopnosti dieťaťa a odlíšiť dyslexiu od vývinovej jazykovej poruchy. Konkrétne, ak dieťa nerozumie zadaniu – pre jazykové ťažkosti – nepomôže mu v škole predĺžený čas alebo väčšie písmená pri čítaní textov. Takéto dieťa potrebuje zadanie preformulovať, opýtať sa, ak niečomu nerozumie, zvýrazniť kľúčové slová, príp. mať uvedený názorný príklad, ako postupovať pri riešení úlohy. Veľmi dôležité je, aby boli presne identifikované silné stránky dieťaťa, ktoré môžu fungovať ako kompenzačné mechanizmy a naopak presne pomenované problémové oblasti, aby sa v týchto oblastiach zohľadňovali jeho ťažkosti, či už pri skúšaní ústnou alebo písomnou formou.



Stačia žiakom s vývinovou jazykovou poruchou rovnaké podporné opatrenia ako deťom s dyslexiou?

V školskej praxi sa bežne stretávame s tým, že u všetkých detí s vývinovými poruchami učenia sú uplatňované rovnaké podporné opatrenia, t. j. všetky deti s vývinovými poruchami učenia majú zdanlivo „spravodlivo“ rovnaké podmienky. Avšak vývinové poruchy učenia zahŕňajú niekoľko porúch, ako dyslexiu, dysortografiu, dysgrafiю, dyskalkúliu a každá diagnóza si vyžaduje odlišný prístup. Zároveň sa môžu tieto ťažkosti kombinovať vzájomne, pričom sa k nim môžu pridružiť i iné diagnózy, ako vývinová jazyková porucha či ADHD. Dieťa s kombinovanými ťažkosťami potrebuje kombináciu podporných opatrení, inak bude pomoc neúčinná.



KAŽDÉ DIEŤA, O TO VIAC DIEŤA SO ŠPECIÁLNYMI VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍMI POTREBAMI, JE JEDINEČNÉ A VYŽADUJE SI INDIVIDUÁLNY A ŠPECIFICKÝ PRÍSTUP. UNIVERZÁLNY PRÍSTUP K DEŤOM S ŤAŽKOSŤAMI V UČENÍ NEEXISTUJE A DEŤOM MÔŽE VIAC UBLIŽIŤ AKO POMÓCŤ. NAKOĽKO OBE VÝVINOVÉ PORUCHY - VÝVINOVÁ JAZYKOVÁ PORUCHA A DYSLEXIA - SÚ JAZYKOVEJ POVAHY A PRETRVÁVAJÚ AŽ DO DOSPELOSTI, JE NEVYHNUTNÉ, ABY DIEŤA DOSTÁVALO AJ LOGOPEDICKÚ PODPORU.

DIEŤA S TAKÝMI TO ŤAŽKOSŤAMI MÁ PRÁVO NA KOMPETENTNÚ POMOC, PRETOŽE NEIDENTIFIKOVANÉ VÝVINOVÉ PORUCHY ALEBO NESPRÁVNE POSKYTNUTÉ PODPORNÉ OPATRENIA MAJÚ NEGATÍVNY DOPAD NA DUŠEVNÉ ZDRAVIE A KVALITU ŽIVOTA DIEŤAŤA I JEHO RODINY.

Zubáková (2024)

Obsahové spracovanie: Mgr. Martina Zubáková, PhD.
Katedra logopédie PdF UK v Bratislave
SCPP Inštitút detskej reči

Grafické spracovanie: Viktória Dienesová
Ilustračné obrázky: www.canva.com